

LI DOVÁ SLOVESNOST

Autor: Mgr. Vladimíra Barboříková

Datum (období) tvorby: květen 2013

Ročník: osmý

Vzdělávací oblast: literární výchova – práce s literárními texty

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky

- **Anotace:**
- Tento modul je určen pro společnou práci – opakování a doplnění poznatků o lidové slovesnosti, pro práci s literárními žánry, rozšíření slovní zásoby.
- Žáci si uvědomí bohatství a pestrost české lidové duchovní kultury, ověří si pochopení pojmů při společné práci s prezentací a s pracovním listem.
- Je kladen důraz na aktivitu a kreativitu žáků
- **Klíčová slova:** ústní lidová slovesnost a její význam, sběratelé lidové slovesnosti, folklorní žánry

Lidová slovesnost

(ústní lidová slovesnost, ústní lidová tvorba nebo folklor)

je součástí lidové duchovní kultury. Lidová slovesnost zahrnuje projevy, které vznikají spontánně (živelně, bezděčně), předávají se mezi prostým obyvatelstvem zejména ústním podáním od pradávna (z generace na generaci).

Tyto ústní projevy použili teprve její sběratelé zejména v 19. století, rozhodli se je zapsat a převyprávět.

Tvůrci lidové slovesnosti jsou anonymní, a jejich díla nemají nikdy uzavřenou podobu. Šíří se totiž mezi lidem a jsou vědomě i bezděky upravována, narozdíl od psaných literárních děl, kterým jejich zapsání dává definitivní podobu.

Folklorní žánry:

V české slovesné folkloristice se používá třídění do šesti žánrových skupin:

lidová próza – pohádky, legendy, pověsti, pověrečné povídky, humorky, povídky ze života

malé folklorní žánry – přísloví, pranostiky, pořekadla, hádanky, zaříkání a zaklínání

lidové písně

lidové divadlo – obřadní, obchůzkové, selské a loutkové hry

dětský folklor – říkadla, rozpočítadla, dětské hry a obřady

psaný folklor – nápisy či verše na domech, džbánech, kraslicích, šátcích apod.

Význam ústní lidové slovesnosti

- především **v období pobělohorském a obrozenském** je o ni největší zájem - spousta autorů nalézá v ústní lidové slovesnosti **inspiraci k vlastním dílům**
- **vyjadřuje lidový názor na život, optimismus, touhu po svobodě, odpor k útisku**
- součást kultury národa
- vliv na literaturu
- historický materiál
- **velký význam pro uchování národního vědomí, uchování češtiny** - v určitých dobách česky mluvili jen poddaní (doba temna= doba před národním obrozením).
- lidová slovesnost zpracovává všechna dostupná témata lidského života i po stránce druhové (epika, lyrika, drama)

Sběratelé lidové slovesnosti

- **František Ladislav Čelakovský** (slovanské národní písně, přísloví)
- **Karel Jaromír Erben** (pohádky, české písně a říkadla)
- **Božena Němcová** (pohádky)
- **Josef Štefan Kubín** (vyprávění z Podkrkonoší, pohádky)
- **Jindřich Jindřich** (jihočeské písně)
- **František Sušil, František Bartoš, Leoš Janáček** (písně moravské)

Jaký žánr je tu zastoupen?

- **Vysvětli** :

- Chudoba cti netratí.
- Čistota - půl zdraví.
- Cvik dělá mistra.
- Zvyk je železná košile.
- Jména hloupých na všech sloupích.
- Každý chvíli tahá pilku.
- Z bláta do louže.
- I mistr tesař se někdy utne.

- **PŘÍSLOVÍ**

Jaký žánr je tu zastoupen?

Otloukej se, píšťaličko

Otloukej se, píšťaličko
otloukej se, mízo-lízo!
Nebudeš-li se otloukati,
budu na tě žalovati,

budu na tě žalovati
krajickému pánu,
z korbele do džbánu
a ze džbánu ke studnici,

přijdou na tě čtyři vlci,
pátá liška, šestej pes,
sežerou tě ještě dnes.
Mízo-lízo, zčerstva lez!

zaříkadlo

Jaký žánr je tu zastoupen?

"Zaříkávám tě, ó smítko, při živém a svatém Bohu, abys zmizelo z očí služebníků Božích, ať jsi černé, červené nebo bílé. Necht' Kristus tě přiměje odejít. Amen. Ve jménu Otce a Syna a Ducha svatého. Amen.,,

Zařikadlo

<http://mistr-bucket.sdeluje.cz/389-kieckhefer-r-magie-ve-stredoveku.html>

Jaký žánr je tu zastoupen?

Ententyky dva špalíky,
čert vyletěl z električky.

Bez klobouku, bos,
natloukl si nos.

Byla boule veliká
jako celá Afrika.

En, ten, ten,
ten musí jít z kola ven!

rozpočítadlo

<http://www.odpovedi.cz/otazky/jak-zni-cele-rozpocitadlo-ententyky-dva-spaliky>

Jaký žánr je tu zastoupen?

- Chodí v koruně, král není, nosí ostruhy, rytíř není. Má šavli, husar není, k ránu budívá, ponocný není. Kdo to je?
 - Kohout
- Divné zvíře vidím v díře, na hlavě růžky a v rukou nůžky.
 - Rak
- Nehezky se zrodí, ve schránce vyspí se, krásný pak na květu pyšní se.
 - Motýl
- Neustále to mění tvar, ale přesto je to stále kulaté.
 - Měsíc
- Je soudeček bez obrouček, je v něm dvojí víno, a přeci se nesmíchá.
 - Vajíčko
- Slyšel jsi mě před chvílí, teď mě slyšíš zase. Za chvíli zemřu, ale jen do doby, než mě znovu nezavoláš. Kdo jsem?
 - Ozvěna.

• **hádanka**

Jaký žánr je tu zastoupen?

- Na svatého Valentýna zima sílit počíná.
- Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři.
- Září víno vaří, říjen mačká hrozen.
- Studený prosinec - brzké jaro.
- Březen - za kamna vlezem, duben – ještě tam budem.
- Na Hromnice musí skřivánek vrznout, i kdyby měl zmrznout.
- Na Nový rok o slepičí krok, na Tři krále o skok dále, na Hromnice o hodinu více.

- **pranostika**

<http://www.pranostik.cz/>

Jaký žánr je tu zastoupen?

1) Foukej, foukej, větříčku,
shod' mi jednu hruštičku.
Shod' mi jednu nebo dvě,
budou sladké obě dvě.

2) Hop a skok a žádný krok,
kos tak skáče celý rok.
Po žížalách pokukuje,
zobákem je vytahuje.

3) Leze ráček po potoce,
leze ráček po řece,
leze zpátky,
nohy krátký,
a přece nám uteče.

říkadla

1) <http://www.predskolaci.cz/?p=7770>

2) <http://macek-kolovraty.webnode.cz/news/rikadla-se-zviratky/>

3) <http://skolaci.com/?p=8242>

Jaký žánr je tu zastoupen?

"Zaklínám Tě oblohou, zaklínám Tě zemí.
Volám Tě, vzduchu, na pomoc. Vzdušný
živle, ozvi se mi. Zkouška, jež čeká mě, ať
úspěšná je a v klidu proběhne."

zaklínadlo

<http://anglickazahrada.mypage.cz/menu/kouzla-a-zaklinadla>

Jaký žánr je tu zastoupen?

1. Když jsem já šel tou Putimskou branou,
dívaly se dvě panenky za mnou
[:a volaly: študente, ty malý premiante! :]
2. Proč, panenky, proč na mě voláte,
pročpak vy mě študovat nedáte,
[: já vás nesmím milovat, já musím študýrovat. :]
3. Sedm let jsem v Písku študýroval,
ani jednu pannu nemiloval,
[: jenom jednu měl jsem rád, tu mi přebral kamarád. :]
4. Počkej, holka, však ty budeš plakat,
až já budu kázáníčko kázat,
[: kázáníčko, kázání, o věrném milování. :]
5. Počkej, holka, ty se budeš soužit,
až já budu tu mši svatou sloužit
[: v tom píseckým kostele, první bude za tebe.:]

lidová píseň

Jaký žánr je tu zastoupen?

Jde pán po hřbitově a vidí, jak strká nějaká ženská dvě rozpustilé děti do hrobu.

"Proboha, pani, co to děláte?" zděsí se muž.

Paní odvětí: „No co, tendle víkend hlídaj naši!"

„Dědo, jak slyšíte s tím přístrojem pro nedoslýchavé?“ ptá se lékař pacienta. „Výborně, pane doktore. Od té doby, co ho mám, jsem už třikrát měnil poslední vůli...“

anekdota

<http://www.dtpzeman.cz/anekdoty.htm>